

Korte mededelingen

Acrotrichis rugulosa (Coleoptera: Ptiliidae) niet inheems

In het derde deel van 'Die Käfer Mitteleuropas' worden drie soorten ptiliiden voor het eerst uit Nederland gemeld, zonder dat hierbij nadere vindplaatsgegevens worden genoemd: *Ptilium affine* Erichson en *Ptinella britannica* Matthews door Besuchet (1971) en *Acrotrichis rugulosa* Rosskothen door Sundt (1971). Nadere gegevens over het voorkomen in Nederland van de eerste twee soorten worden door Besuchet (1976) gegeven. Waarop de vermelding voor ons land van *A. rugulosa* berustte bleef onduidelijk. Sundt heeft hier nooit over gepubliceerd. Daar latere meldingen van *A. rugulosa* ontbreken, was de opname in de lijst van Nederlandse kevers slechts gebaseerd op bovengenoemde, niet nader gespecificeerde vermelding van Sundt (1971) (Vorst & Huijbregts 2001).

Bij een recent bezoek aan de collectie van het Natuurhistorisch Museum Maastricht was ik in de gelegenheid de kevercollectie van P. Poot te raadplegen, die aldaar bewaard wordt. Hierin bevinden zich onder de naam *Acrotrichis rugulosa* twee Nederlandse exemplaren: ♂, Spaarndam, 2.iv.1933, Nonnekens en ♂, Maastricht, 24.ii.1962, Poot. Blijkens de gedrukte determinatie-etiketjes werden ze als zodanig op naam gebracht door

E. Sundt. Ongetwijfeld vormden deze twee exemplaren dan ook de grond voor Sundt's vermelding in 'Die Käfer Mitteleuropas' (Sundt 1971). Beide exemplaren behoren echter niet tot *A. rugulosa*, een aan de gekorrelde structuur van de kop eenvoudig kenbare soort, maar tot *A. fascicularis* (Herbst). *Acrotrichis rugulosa* komt hiermee te vervallen voor de Nederlandse fauna.

Overigens is, gezien de verspreiding in de ons omringende landen, het voorkomen in Nederland van *A. rugulosa* zeker niet uitgesloten. Zo vermelden Köhler & Klausnitzer (1998) *A. rugulosa* uit acht Duitse deelgebieden, waaronder de aan ons land grenzende regio's Nordrhein en Westfalen. Ook uit Groot-Brittannië en Denemarken is de soort bekend (Hansen 1996, Easton & Johnson 1968).

Dankwoord

Met dank aan F.N. Dingemans die toestemming verleende om de collectie van het Natuurhistorisch Museum Maastricht te raadplegen.

Literatuur

Besuchet C 1971. Ptiliidae. Die Käfer Mitteleuropas 3: 311-334.

Besuchet C 1976. Contribution à l'étude des Ptiliides paléarctiques (Coleoptera). Bulletin de la Société Entomologique Suisse 49: 51-71.

Easton AM & Johnson C 1968. *Acrotrichis rugulosa* Rossk. (Col., Ptiliidae) an addition to the British list. Entomologist's Monthly Magazine 103 (1967): 239-240.

Hansen M 1996. Katalog over Danmarks biller. Entomologiske Meddelelser 64: 1-231.

Köhler F & Klausnitzer B 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte, Beiheft 4: 1-185.

Sundt E 1971. *Acrotrichis*. Die Käfer Mitteleuropas 3: 335-342.

Vorst O & Huijbregts J 2001. Overzicht van wijzigingen in de lijst van Nederlandse kevers (1987-1999) (Coleoptera). Entomologische Berichten 61: 80-88.

Oscar Vorst

Poortstraat 55

3572 HD Utrecht

vorst@xs4all.nl

Summary

Acrotrichis rugulosa (Coleoptera: Ptiliidae) not a Dutch species

The only two known examples of *Acrotrichis rugulosa* Rosskothen that have been collected in The Netherlands appeared misidentified. They proved to be *A. fascicularis* (Herbst). As a result *A. rugulosa* has to be removed from the Dutch faunal list.

Athetis hospes, een nieuwe soort voor Nederland (Lepidoptera: Noctuidae)

Op 10 oktober 2007 stuurde Rob de Vos namens de Werkgroep Vlinderfaunistiek een e-mail rond met de mededeling dat de uil *Athetis hospes* (Freyer) de laatste jaren in Groot-Brittannië, Duitsland en Denemarken steeds vaker wordt waargenomen. De bekende Deense noctuidenspecialist Michael Fibiger had hem gevraagd of deze vlinder ook al in Nederland was gezien, wat in het licht van de opkomst in onze buurlanden niet onwaarschijnlijk zou zijn.

Bij het nazoeken in ons fotoarchief vonden we al snel een vlinder die aan de kenmerken van *A. hospes* voldeed. Deze was op 19 augustus 2007 op licht gevangen in Retranchement (West Zeeuwsch-Vlaanderen). De determinatie aan de hand van de foto werd bevestigd door Michael Fibiger zelf. De vlinder is niet bewaard.

Athetis hospes is een middelgrote vlinder met een spanwijdte van ongeveer 2,5 cm. De uil is nogal onopvallend, heeft

een vaalbruine kleur en op de voorvleugel een lichte streep in de lengterichting. Ringvlek en niervlek zijn aanwezig maar nauwelijks zichtbaar (zie figuur 1). De achtervleugel is wit met een smalle lichtbruine streep langs de achterrand. De vlinder komt voor in de zuidelijke helft van Europa: Spanje, Italië, Griekenland, Bulgarije, Oostenrijk, Zwitserland en het zuidelijk deel van Frankrijk (Robineau 2007). Hij prefereert warme open gebieden. De rups is 22-26 mm lang, heeft een donkergrijs lijf met een bijna zwarte bovenkant (Porter 1997). De onderzijde is vleeskleurig en hij heeft een donkerbruine kop. Hij voedt zich met diverse laagblijvende planten, onder andere paardenbloem, weegbree en zuring. De vlinder vliegt in twee generaties, van mei-juni en van augustus-oktober (Robineau 2007).

In Groot-Brittannië werd de vlinder voor het eerst waargenomen op 26 augustus 1978 in Cornwall (Bretherton et al. 1983). Dit exemplaar werd aangeduid als mogelijke immigrant. Later werden nog vier exemplaren aangetroffen op St. Agnes, Isles of Scilly. Het meest recente exemplaar werd daar gevangen in



1. *Athetis hospes*, Retranchement, Zeeuwsch-Vlaanderen, 19 augustus 2007. Foto: Hans van Kuijk

1. *Athetis hospes*, Retranchement, Zeeuwsch-Vlaanderen (Province of Zeeland, The Netherlands)

oktober 2001 (volgens www.ukmoths.org.uk). In Denemarken werd de vlinder voor het eerst aangetroffen in 1985, in het zuidoosten, op het eiland Møn (Skou 1991). Ook hier werd ervan uitgegaan dat het een immigrant betrof. In 2004 werd een tweede exemplaar gevangen in Vestjylland. In Duitsland werd het eerste exemplaar van *A. hospes* op 31 juli 1992 waargenomen op het terrein van een metaalfabriek in Essen. Omdat er een regelmatig treinverkeer was tussen Bergamo en Brescia in Noord-Italië en het fabrieksterrein in Essen werd aangenomen dat de vlinder via die weg naar Duitsland gekomen was (Wüst 1994). Op 24 oktober 1996 werd in Esneux in de provincie Luik een exemplaar waargenomen. Dit is het enige exemplaar dat in België is gezien (mondelinge mededeling Chris Steeman).

Gezien de lange periode die tussen de verschillende waarnemingen zit (tien exemplaren in een tijdspanne van

30 jaar), is het de vraag of er gesproken kan worden van kolonisatie of dat het zwervende exemplaren zijn. Als er meer recente vangsten worden gedaan kan op die vraag misschien een antwoord worden gegeven.

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar Rob de Vos voor zijn adviezen bij het opstellen van dit bericht.

Literatuur

- Bretherton RF, Goater B & Lorimer RI 1983. Noctuidae (continued). In: The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland, Volume 10: Noctuidae (Cucullinae to Hypeninae) and Agaristidae (Heath J & Emmet AM eds): 36-413. Colchester.
- Porter G 1997. The colour identification guide to caterpillars of the British Isles. Penguin Books.
- Robineau R 2007. Guide des papillons nocturnes

- de France. Delachaux et Niestlé.
- Skou P 1991. Nordens Uglar. Håndbog over de i Danmark, Norge, Sverige, Finland of Island forekommende arter af Herminidae of Noctuidae (Lepidoptera). Danmarks dyreliv 5: 1-566.
- Wüst P 1994. Erstnachweis von *Athetis hospes* (Freyer, 1831) für die Bundesrepublik Deutschland (Lep., Noctuidae). *Melanargia* 6: 24.

Hans van Kuijk en Anna Almekinders

Olieslagersweg 1

4525 LC Retranchement

Hans.vanKuijk@net.hcc.nl

Summary

Athetis hospes (Lepidoptera: Noctuidae) has reached The Netherlands

Athetis hospes (Freyer 1831) is recorded for the first time for The Netherlands. In August 2007 one specimen was captured at light and photographed in Retranchement in the outermost southwest of The Netherlands.

Eiken met sproeten...

Op 30 oktober 2005 fietste ik door het recent gereconstrueerde gedeelte van de Aalkeet Binnenpolder (ongeveer 1 km noordelijk van de Nieuwe Waterweg) en zag daar op de bladeren van de ongeveer tien jaar geleden aangeplante zomer-eiken (*Quercus robur* Linnaeus) allemaal karamelkleurige vlekken zitten. Mijn eerste gedachte was: er heeft hier stiekem een tractor met giertank de inhoud van zijn mestput leeggesproeid... Maar dat bleek bij nadere inspectie van de omgeving niet te kloppen want de grasrand en ruigtebegroeiing langs de eikenaanplant was niet besmeurd. Hoe kwamen die eiken dan aan al die sproeten?

Toen ik van mijn fiets afstapte en de bladeren nauwkeuriger ging bekijken bleek dat ze allemaal gemineerd waren (figuur 1a,b). Ik telde bij twee willekeurige bladeren 38 en 62 mijnen per blad! Een schatting over de omvang van de plaag gaf een schrikbarend aantal: meer dan duizend bomen, allemaal van top tot teen gemineerd met tussen de tien en zeventig mijnen per blad – het moeten er miljoenen geweest zijn... Twee soorten bladmineerders bleken verantwoordelijk voor deze plaag: *Ectoedemia subbimaculella* (Haworth) en *Ectoedemia albifasciella* (von Heinemann), beide behorend tot de familie Nepticulidae. Ongeveer tweederde van de mijnen betrof *E. subbimaculella*. Opvallend was dat vrijwel alle mijnen leeg waren.

Na een tijdje zoeken werden nog twee eiken van *Tischeria ekebladella* (Bjerkander), enkele *Phyllonorycter*-mijnen en een niet te determineren



1. a) Bovenzijde van gemineerd blad van de zomereik (*Quercus robur*) met mijnen van de beide *Ectoedemia*-soorten. b) Onderzijde van gemineerd eikenblad. De mijnen van *E. subbimaculella* (veel in nerfhoeken) vallen op doordat het puntje van de V-vormige uitsnede iets opstaat. De vouwmijnen behoren tot het genus *Phyllonorycter*. c) Zuidrand van zomereikenopstand in de Aalkeet Binnenpolder. Links de spoorlijn Rotterdam-Hoek van Holland. Pal ten zuiden van de spoorlijn liggen de Rietputten. Foto's: Ton Tobé.

1. a) Upper side of a mined leaf of the summer oak (*Quercus robur*), with mines of the two *Ectoedemia*-species. b) Underside of oak leaf with mines. c) Summer oak stand in the Aalkeet Binnenpolder (ca. 51°54.5N, 4°17.5E). On the left the railway Rotterdam-Hoek van Holland.

Cameraria ohridella (Deschka & Dimic), die in onze regio nog volop aan de gang is. Alleen betrof het nu geen solitaire of straatbeplantingen van paardenkastanjes (*Aesculus hippocastanum* Linnaeus), maar een complete monocultuur van meer dan duizend jonge zomereiken. De aanplant is gepoot op voormalige eeuwenoude weilanden op bruinige vette klei, ten noorden van het bij vogelaars bekende natuurgebied "De Rietputten" en de spoorlijn Rotterdam – Hoek van Holland (figuur 1c). De bodem wordt door botanici gerekend tot het laagveen-district. Het grondwater staat er 40-50 cm onder het maaiveld.

Filosofierend over de oorzaak van het explosieve en massale karakter van deze plaag komt de vraag boven of de voedselrijkheid van deze voormalige weilanden mogelijk van invloed is, of speelt wortelschade (massale vraat, wortelrot of

Stigmella-mijn gevonden. Eventuele andere eikenmineerders kunnen hoogstens in zeer geringe aantallen aanwezig geweest zijn.

De plaag deed me sterk denken aan die van de paardenkastanjemineermot,